

Cumhuriyetin ilk yıllarında kent olgusunun Kadro Dergisi üzerinden incelenmesi Examination of the urban phenomenon through the lens of the Kadro Journal in the early years of the republic

Gönderim Tarihi / Received: 25.08.2023

Yakup ÖZKAYA¹

Kabul Tarihi / Accepted: 19.09.2023

Doi: [10.31795/baunsobed.1350032](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1350032)

ÖZ: Çalışmanın amacı erken Cumhuriyet döneminde kent olgusunun Kadro Dergisi üzerinden incelenmesidir. Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden tarihsel araştırma kullanılmıştır. Buradaki amaç Kadro Dergisi'nde ilk etapta görünür olmayan kent olgusunu daha geniş bir bakış açısıyla aydınlatmaktır. Literatür taramasının yanı sıra veri toplama aracı olarak çalışmanın amacının bir gerekliliği olarak belge incelemesi seçilmiştir. Bu kapsamda 1932-1934 yılları arasında çıkarılan 36 sayı Kadro Dergisi incelenmiştir. Çalışma üç ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, kent tarihi ve Kadro Dergisi'ne ilişkin literatür taraması yapılmıştır. İkinci bölümde, çalışmanın yöntemi ele alınmıştır. Son bölümde, dergilerin taranmasıyla elde edilen verilerin sunulduğu bulgular kısmında Kadrocular'a göre kent olgusu analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Kadrocuların kent okumasında, kente ve kentleşmeye ait bakış açılarındaki iktisadi devletçiliğin hâkim olduğu görülmüştür. Kadroculara göre, kentler bir plana göre inşa edilmeli, kentleşme plan dahilinde ve yetkin kişilerin denetimi altında gelişmeli ve devletçilik kapsamında kamusal hizmetler belediyeye devredilmelidir. Kadrocuların kenti ele alış biçiminin hala güncelliğini yitirmediği, kent planlaması fikrinin ve kentleşmeye ilişkin önerilerinin geçerliliğini koruduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Belediye, Cumhuriyet, Kadro dergisi

ABSTRACT: The aim of this study is to examine the urban phenomenon in the early years of the Republic through the Kadro Journal. In this study, historical research, a qualitative research model, is utilized. The objective here is to shed light on the urban phenomenon, initially not prominently visible in the Kadro Journal, from a broader perspective. Document analysis is chosen as the data collection method alongside literature review as a necessity for the study's purpose. Within this scope, 36 issues of the Kadro Journal published between 1932-1934 are analyzed. The study is divided into three main sections. The first section involves a literature review on urban history and the Kadro Journal. The second section discusses the methodology used. The final section presents the findings, analyzing the urban phenomenon according to the members of the Kadro movement. Ultimately, it is observed that the economic statism dominates the Kadro movement's perspective on cities and urbanization. According to them, cities should be constructed according to a plan, urbanization should proceed within the framework of a plan and under the control of competent individuals, and public services should be transferred to municipalities under the umbrella of statism. The Kadro movement's approach to cities is found to retain its relevance, and their ideas about urban planning and urbanization are seen to maintain their validity.

Keywords: Urban, Municipality, Republic, Kadro journal

¹ Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Adalet Meslek Yüksek Okulu, yakup.ozkaya@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8724-1306>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

This study involves two distinct areas of literature, namely Turkey's urban history and the Kadro Journal. While numerous studies have focused on Turkish cities, investigations specifically addressing urban history within the context of this study's problem statement are relatively limited, often entailing an examination of both cities and urbanization together. Existing research seems to be confined to subjects like politics, art, economy, urbanization, physical space, and urban planning. A review of the literature within the timeframe covered by this study (1932-1934) reveals that urban development is the central focus. Koçak Turhanoğlu (2019) studied Turkey's urbanization experience between 1923-1950 through spatial strategies based on the nation-state and urban planning. Sağlam (2016) assessed urbanization particularly shaped by migration during the same historical period. Şenyapılı (2004) analyzed the transformation in economy, politics, and urban life, and its spatial consequences, during the process of shantytown formation in Ankara between 1923-1960. İrdem and Lenger (2021) investigated urbanization and its problems in Ankara during the same period. Besides Ankara, studies exploring specific aspects of the history of various other cities are also available. For instance, Gökdül and Yaman (2020) examined the transformation stages of urban planning through Kütahya between 1923-1960. Memiş and Belir (2023) discussed the influence of Republic-era modernization on architecture using the example of İzmit Halkevi. In his work spanning 1923-1938, Baran (1993) focused on the urban planning of Izmir. On the other hand, studies related to the Kadro Journal, the second dimension of the literature, can be categorized into two subtopics. Some directly center on the Kadro Journal or the Kadro movement. Demirci (2006) delved into the Kadro Movement and its members to understand the political and intellectual structure of the era. Karlı (2015) concentrated on the ideological design and orientation of the Kadro Journal. Sunar (2004) analyzed the position of the Kadro movement within the context of Westernization and the Turkish revolutionary process through textual and historical analysis. Işık and Eşitti (2014) examined the concept of the "third way" presented in the Kadro Journal. Another dimension of the Kadro Journal literature comprises studies exploring how the journal addressed certain phenomena. Examples include Uslu (2012), who examined the Kadro Journal's views on language and literature. Erat (2018) demonstrated the presence of comprehensive planning in Turkey during the 1930s through the Kadro Journal. Turkmenoğlu Köse (2019) investigated the economic state approach closely related to planning, within the context of the Kadro Journal. Halifeoğlu and Kuzgun (2016) studied the Kadro Movement through Gramsci's concept of organic intellectuals. Demirkanoğlu (2018) explored the impact of the revolution in the Soviet Union on Turkish thought through the lens of the Kadro Journal. Lastly, Sağlam (2020) examined how rural problems were addressed in the Kadro Journal's writings, which closely relates to this research. Despite this literature review, no existing study is found that specifically addresses the Kadro Journal's perspective on the urban outlook. In this regard, this study has an original contribution to the literature.

Methodology

The study employs a qualitative research model, specifically "historical research." The aim here is to illuminate the urban phenomenon, initially not prominently visible in the Kadro Journal, from a broader perspective. Document analysis is selected as the data collection tool, complementing the literature review, and aligning with the study's goals. Consequently, 36 issues of the Kadro Journal published between 1932-1934 are analyzed. The research examines documents related to concepts such as "city," "urban," "province," and "municipality." Supporting the main objective of the study, the research is guided by the following questions: How is the urban phenomenon addressed in the Kadro Journal? What are the expectations from cities? What mission is attributed to cities by the Kadro movement? The study is structured into three main sections: urban history and Kadro Journal literature review, research methodology, and the Kadro movement's perspective on cities, based on the analysis of the scanned 36 issues of the journal.

Findings and discussion

The urban phenomenon, which is the subject of this study, is often indirectly and mostly addressed within the context of rural or village settings in the writings of the members of the Kadro movement. The examination of 36 issues has revealed that the topic of cities can be analyzed in three main aspects.

First and foremost, the Kadro members have analyzed the current state of existing cities in their writings. According to their analysis, cities in the 1930s lagged behind in various aspects such as literacy rates, advanced technology, and the utilization of electricity in households and industries. The only area in which cities showed advancement was in the accumulation of profits derived from urban development. However, due to the cyclical movement of these profits from rural to urban areas and vice versa, they failed to contribute significantly to the national economy. In contrast, in other countries, such profits facilitated the growth of industry, trade, and various economic sectors. Secondly, the Kadro members delved into how these issues could be overcome. They proposed changing the existing barter system and replacing outdated techniques with mechanization. They suggested introducing new agricultural systems in rural areas and new industrial techniques in urban areas. All these proposals were grounded in the principle of comprehensive planning. Lastly, the Kadro members focused on urban planning and municipal governance. They criticized the unregulated construction that arises from private property ownership, which leads to haphazard urban sprawl. According to the Kadro members, cities should be considered as holistic entities, encompassing all aspects such as roads, squares, buildings, etc., and they should develop in a harmonious manner. Therefore, all external structures belonging to the city should be constructed according to a well-structured plan. Planning, according to the Kadro members, is inevitable for urban development, and the supervision of architects should be the guiding principle in the realm of construction. Municipalities should not only determine land boundaries but also have a say in the design of the constructions. According to the Kadro members, in areas where the state's control is lacking, there is often an economic decline or stagnation, and municipalities fall into this category. The Kadro members advocate for municipalities to actively engage in providing local services, emphasizing that numerous public services (such as electricity, telephone, water, transportation) should be managed by municipalities. Otherwise, these services, which are controlled by foreign capital, will benefit only a small portion of the population, while the profits generated from these services will flow out of the country. To prevent this, and to make urban public services more affordable and accessible, the Kadro members argue that businesses should be owned by municipalities. To achieve this, they recommend that municipalities become more economically oriented, modernized, and rationalized.

Results and recommendations

In the Kadro members' perspective on urban interpretation and views on urbanization, an emphasis on economic statism is evident. According to the Kadro members, cities should be constructed according to a predetermined plan, and urbanization should proceed within this plan, under the guidance of competent individuals, and as part of the framework of economic statism, public services should be transferred to municipal governance. In conclusion, it is evident that the Kadro members' approach to urban matters has retained its relevance, and the concepts of urban planning and their suggestions concerning urbanization remain valid.

Giriş

Kadro Dergisi 1932-1934 yılları arasında 36 sayı yayınlanmış olan bir dergidir. Derginin genel amacı gerçekleşen Türk inkılabının özgün düşüncesini/ideolojisini oluşturmak ve inkılap şevkini toplumsal olarak diri tutmak olarak belirtilmiştir. Dergiyi çıkaran ve yazarlık yapanlar Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu (imtiyaz sahibi), Vedat Nedim Tör (yayın müdürü), Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin'dir. Süreç içinde farklı yazarlar, kurucular arasında yer almasalar da dergiye katkı sunmuştur (Varlı, 2012). Tekeli ve İlk Kadrocuların amaçlarına dayanarak, kendilerini aydınlar arasındaki bir grubun siyasal elit haline gelme çabası olarak yorumlamaktadır (1984). Kemalizmi siyasi sahanın yanı sıra bir ekonomi-politik ve toplumsal bir program olarak doktrinleştirmeye çalışma iddiasını taşıyan Kadro'nun fikri temelleri, Aydemir'in vermiş olduğu İnkılap ve Kadro konferansında atılmıştır (Bora, 2017). Aydemir Türkiye'nin durumunu şu sekiz madde ile açıklamıştır. (i) İlk olarak, Türkiye bir ulusal kurtuluş hareketinin temel modelidir. (ii) Bu gerçek, uluslararası bir dayanışma yönü kazanmıştır. (iii) Türk devrimi, bütün ulusal kurtuluş hareketleri için genel bir ideolojinin tüm unsurlarını içermekteydi. Ancak bunun kalıcılığı tanımlanması, kodlanması ve sloganlara indirgenmesi ile olabilirdi. (iv) Devrimcilere düşen görev, bu anlayışı yeni nesle aktarmak ve ona yön vermektir. (v) Devrim, bir sanayi sektörü oluşturmak için ulusal sermaye birikimini gerektirmektedir. (vi) Devrim, yalnızca idari veya pasif reform değil, toplumu bir devletten diğerine sıçratma yeteneğiydi. (vii) Türkiye demokrasiye doğru gidiyor olsa da devrimci düzen demokrasi değildi. (viii) Türkiye devrimi, mevcut herhangi bir hareketin uydusu veya kopyası değil, bağımsız ve özgün bir olay, insanlık için bir yenilikti. Devrimcilerin görevi ise devrimin boyutlarını belirlemek ve açıklamaktır. Aydemir'in konferansının ardından fikirlerine yönelik birçok tartışma yapılmıştır ve Aydemir ve arkadaşları, artan tartışmaların oluşturduğu ilgiden yararlanarak, Ocak 1932'de yeni bir organ olan Kadro'yu yayına almışlardır (Harris, 2002).

Aydemir (1978), Kadro Dergisi'nin titizlikle yayınlandığını ve yazıların özel olarak seçildiğini belirtmiş ve kısa sürede kendisini kabul ettirdiğini ifade etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Kadro Dergisi'ne yönelik eleştiriler artmaya başlamıştır. İktidar çevresinden olan Recep Peker başta olmak üzere iş çevrelerinden de eleştiri alan dergi toplumsal tabanı da olmadığı için kapanmaya giden sürece girmiştir. Derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Tiran büyükelçiliğine atanmasıyla birlikte dergi kendiliğinden kapanmıştır (Demirci, 2006). Kadro Dergisi'nde ekonomi başta olmak üzere, plan, sanayi, teknik, devletçilik, nüfus, edebiyat, ideoloji, ziraat vb. birçok konuda yazı kaleme alınmıştır. Üç yıl gibi görece kısa bir süre yayın hayatında olmasına rağmen özellikle 1980'lerden sonra üzerinde en fazla akademik çalışmanın yapıldığı dergilerden biridir (Bora, 2017). Aşağıda literatür taramasında Kadro Dergisi üzerinde yapılan çalışmaların bir kısmı yer almaktadır. Bu çalışmanın sorunsalı olan kent konusu ise daha önce Kadro Dergisi perspektifi ile ele alınmamıştır. Muhtemelen kır nüfusunun kent nüfusuna oranla oldukça fazla olduğu bir dönem olmasından ve bir başlık olarak yazılan yazılarda yer almamasından kaynaklı olarak üzerinde çalışma yapılmayan kent olgusu sanıldığı aksine önemli bir yer tuttuğu düşünülmektedir.

Bu varsayımdan hareketle çalışmanın amacı erken Cumhuriyet döneminde kent olgusunun Kadro Dergisi üzerinden incelenmesidir. Çalışma giriş ve sonuç hariç üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölümde kent tarihi ve Kadro Dergisi'ne ilişkin literatür taraması yapılacak, akabinde kent olgusu ve 1930'lara kadar Türkiye'de kent/kentleşme konusu ele alınacaktır. İkinci bölümde, çalışmanın yöntemi üzerinde durulacaktır. Son olarak 36 sayı yayımlanan derginin taranmasıyla elde edilen verilerin sunulduğu kısımda, Kadrocuların kent olgusunu nasıl ele aldıkları analiz edilecektir.

Literatür taraması

Bu çalışmada Türkiye'nin kent tarihi ve Kadro Dergisi olmak üzere iki farklı literatür söz konusudur. Türkiye'de kentleri ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın sorunsalı ekseninde kent tarihini ele alan çalışmalar ise görece sınırlıdır ve çoğu zaman kent ile kentleşme olgusu birlikte incelenmiştir. Tekeli, kent tarih yazımının 1870'lerde başladığını ve son yıllarda nicel olarak kent tarihi çalışmalarında belirgin bir artış olduğunu ifade etmektedir. Tekeli'ye göre (1997), kent tarihi çalışmaları, cevaplamaya çalıştığı sorular açısından yedi farklı grupta değerlendirilebilir. Bunlar; (i) Osmanlı dönemini anlamaya çalışan ve tarihçiler tarafından yapılan çalışmalar, (ii) yereli siyasi açıdan inceleyen çalışmalar, (iii) sanat tarihçileri tarafından yapılan ve tarihi yapıların kataloglarına dayanan

çalışmalar, (iv) ikincil kaynaklara dayanan ve belirli bir sorunsaldan ziyade, yereli birden fazla açılan ele alan çalışmalar, (v) kenti etkileyen bir kurumu veya kişiyi ele alırken kenti dolaylı olarak inceleyen çalışmalar, (vi) kentin makro düzeydeki (toplumsal, ekonomik ve fiziki değişiklikleri bir arada inceleyen) çalışmalar, (vii) kenti kent planlaması ile ele alan çalışmalardır. Yine Tekeli'ye göre (2005), kent tarihi çalışmalarında iki farklı tutum vardır. Bunlar, kentin bir mekân olarak süreç içinde nasıl farklılaştığını anlamaya çalışan ve kent tarihini planlama tarihi ile ele alan çalışmalardır.

Ortaya konulan gruplama ve paradigmadan hareketle yapılan çalışmaların siyaset, sanat, ekonomi, kentleşme, fiziksel mekân, kent planı gibi olgularla sınırlandığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın sorunsalı olan tarih aralığının yer aldığı literatür incelendiğinde genellikle kentsel gelişimin ele alındığı görülmektedir. Koçak Turhanoğlu (2019), Türkiye'nin 1923-1950 yılları arasında kentleşme deneyimini ulus devlet temelinde gerçekleşen mekansal stratejiler ve kentlerin planlaması üzerinden incelemiştir. Aynı tarihsel dönemi değerlendiren Sağlam (2016), özellikle göç olgusunun şekillendirdiği kentleşmeyi ele almıştır. 1923-1960 yılları arasında Ankara'da gecekondulaşma sürecini inceleyen Şenyapılı (2004), ekonomik, siyasal ve kent yaşamındaki dönüşümü ve bunların neden olduğu mekansal dönüşümü analiz etmiştir. İrdem ve Lenger (2021), aynı tarih aralığında Ankara'nın kentleşmesi ve sorunlarını incelemiştir. Ankara'nın yanı sıra farklı kentlerin de belirli açılardan tarihinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Gökdül ve Yaman (2020), Kütahya üzerinden kent planlamasının dönüşüm evrelerini 1923-1960 yılları ile sınırlayarak incelemişlerdir. Memiş ve Belir (2023), İzmit Hallkevi'nin mimarisi üzerinden Cumhuriyet dönemi modernleşmesinin mimarlığa etkilerini ele almışlardır. Baran (1993), 1923-1938 yıllarını kapsayan çalışmada İzmir'in imarını ele almıştır. Bu çalışmaların sayısını artırmak mümkündür. Ancak ne kadar çoğaltılırsa çoğaltılsın Tekeli'nin yukarıda ortaya konulan sınıflandırması ve paradigmasının ötesine geçilemeyecektir.

Diğer taraftan literatür açısından ikinci boyut olan Kadro Dergisi ile ilgili yapılan çalışmalar ise iki alt başlıkta ele alınabilir. Yapılan çalışmaların bir kısmı doğrudan Kadro Dergisi ya da hareketini esas alan çalışmalardır. Demirci (2006), yapmış olduğu makale çalışmada, dönemin siyasi ve fikri yapısını anlamak amacıyla Kadro Hareketi ve Kadrocuları incelemiştir. Karlı (2015), Kadro Dergisi'nin ideolojik tasarımı ve çizgisi üzerinde durmuştur. Sunar (2004), metinsel ve tarihsel bir çözümleme ile batılılaşma ve Türk devrimi sürecinde Kadro hareketinin konumunu ele almıştır. Işık ve Eşitti (2014), Kadro Dergisi'nde ortaya konulan üçüncü yol kavramını tahlil etmişlerdir. Kadro Dergisi literatürünün ikinci boyutunu, Kadro Dergisi'nin bazı olguları nasıl ele aldığı üzerine yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir. Uslu (2012), çalışmada Kadro Dergisi'nin dil ve edebiyat hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Erat (2018), Türkiye'nin kapsamı planlama anlayışının 1930'larda Kadro Dergisi'nde yer aldığını gösteren bir çalışma yapmıştır. Planlama ile yakın bir olgu olan devletçi iktisadi anlayış Kadro Dergisi özelinde Türkmenoğlu Köse (2019) tarafından ele alınmıştır. Halifeoğlu ve Kuzgun (2016), Gramsci'nin organik aydın kavramsallaştırması üzerinden Kadro Hareketi'ni incelemiştir. Demirkanoğlu (2018), Sovyetlerde gerçekleşen ihtilalin Türkiye'de düşünce yapısına etkisini Kadro Dergisi örneklemleri üzerinden ele almıştır.

Son olarak bu çalışmaya yakın sayılabilecek bir araştırma Sağlam tarafından yapılmıştır. Sağlam (2020) çalışmada Kadro Dergisi yazılarında kırsalın sorunlarının nasıl ele alındığını incelemiştir. Kadro dergisinin çeşitli olgulara bakış açısını sorunsal edinen çalışmaları da çoğaltmak mümkündür. Ancak yapılan literatür taramasında Kadro Dergisi özelinde kente bakış açısını ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kent tanımı

Modern anlamda ilk kez M.Ö. 4000'li yıllarda Mezopotamya bölgesinde ortaya çıkan kentler; toplumların siyasi, coğrafi, ekonomik ve kültürel özelliklerine bağlı olarak çeşitli ölçütler kullanılarak tanımlanmaktadır. Gelişmiş batı ülkeleri; kentsel alanlardaki büyümeyi, planlamayı ve demografik yapıyı önemli ölçüde etkilediği için kent tanımlarında sanayileşme olgusuna çokca yer vermektedir. Az gelişmiş ülkelerin tanımlarında siyasi ve demografik kriterler kullanılmaktayken (Koyuncu, 2015; Güngör, 1990), sanayileşme sürecini tamamlayamayan kentler ise geçiş halindeki kentler olarak kavramsallaştırılmıştır (Sjoberg, 1960). Kent olgusunun dinamikliği, mekansal belirsizliklere sahip olması, parçacıl yapısı ve kırsal alanlara yakın ara mekânlarla kesişmesi nedeniyle tek tip bir tanım

oluşturulmadığı görülmektedir (The United Nations Human Settlements Programme, 2020). Bu nedenle literatürde kentsel alanlar belli kriterler çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bu kriterlerin ilki; sosyolojik temelli yaklaşımları içerisinde barındırmaktadır. Kent sosyologları, kentsel ve kırsal alanlar arasındaki ayrımı kullanarak olguyu ilk kez sistematik bir şekilde tanımlamışlardır. Bu ayrım ilk kez Tönnies'in cemaat ve cemiyet ayrımında kendisini göstermektedir. Cemaat; birincil ilişkilerin ön planda olduğu sosyal ve kültürel bakımdan benzer özelliklere sahip homojen toplulukları ifade ederken cemiyet; farklı özellikler gösteren heterojen toplulukları ifade etmektedir. Düşünürü göre; kentsel alanlarda cemiyet tipi bir yapılanma mevcutken kırsal alanlarda ise cemaat tipi bir yapılanma yer almaktadır (Tekeli, 1982; Bozkurt, 2018).

Weber (2000), kentleri kapitalizme geçiş sürecinde önemli mekânlar olarak görmekteydi. Bu nedenle güvenliğin sağlandığı kale ile mal alışverişlerinin gerçekleştiği pazar yerini kentin asli unsurları arasında saymıştır. Kentsel alanları kırsal alanlardan ayıran en önemli fark, sivil demokrasi ve özerk bir yönetim birimine sahip olmalarıdır. Marx ise kentsel alanları sınıf mücadeleleri çerçevesinde ele almıştır. Kenti, kapitalist birikim süreciyle toplumsal değişim sürecinin yaşandığı mekânlar olarak tanımlamıştır (Turut ve Özgür, 2018)

Munford kentleri fiziksel özelliklerinden ziyade sosyal özelliklerini esas alarak tanımlamıştır. Düşünürü göre kentsel alanlar, çatışan ve işbirliği yapan öznelere yapılabir çevrede ortaya çıkan ilişkilerini ifade etmektedir (Batty, 2022). Wirth, toplumsal açıdan farklı özelliklere sahip bireyler tarafından oluşturulan yoğun nüfuslu alanları kent olarak tanımlanmıştır (1938). Bookchin, kentsel alanları biyolojik yakınlığın toplumsal mekâna dönüştüğü alanlar olarak ifade etmiştir (Bookchin, 1999) Lefebvre, Althusser'in düşünsel mirasından hareketle kenti Marksist bakış açısıyla kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde analiz etmiştir. Kent, sermayenin faydasını maksimize etmek için oluşturulan gerektiğinde meta haline getirilebilen mekânlardır (2017).

Kent tanımlarında kullanılan ikinci kriter nüfus bilimciler arasında yaygın olan demografik temelli yaklaşımları içermektedir. Dünya genelinde birçok ülke nüfusu belli bir sayıyı aşan bölgeleri kent kategorisine almaktadır. Örneğin, Japonya nüfusu 50.000 ve üzeri bölgeleri kent olarak kabul ederken, Çin 100.000 nüfus kriterini kullanmaktadır (EU, 2019). Türkiye'deki kent tanımları da demografik kriterler üzerine kuruludur. 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre; nüfusu 5000'in üzeri bölgeler kent olarak kabul edilmektedir (Keleş ve Mengi, 2017). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) da 2022 yılına kadar nüfusu 20.000'in üzerindeki alanları kent olarak tanımlamaktaydı. Bu hesaplama göre Türkiye'nin %72'si kentlerde, 28'i ise kırsal alanlarda yaşamaktaydı. TÜİK, 31 Aralık 2022 tarihinden itibaren uluslararası standartlara uyum sağlamak amacıyla Avrupa Komisyonu bünyesinde yer alan Avrupa İstatistik Ofisi'nin geliştirmiş olduğu kentleşme derecesi sınıflandırmasına geçiş yapmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Bu sınıflandırmada kentler yoğun kent ve orta yoğun kent olarak ikiye ayrılmaktadır. Yoğun kent, nüfusun en az %50'sinin kent merkezi ızgaralarında yaşadığı alanı ifade ederken orta yoğun kent; yoğun kent ve kır olma özelliklerini taşımayan alanları ifade etmektedir (European Community Statistical Office, t.y). Bu sınıflandırmaya göre Türkiye nüfusunun %67,9'u yoğun kentlerde %14,8'i ise orta yoğun kentlerde ikamet etmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023)

Kentlerin tanımlanmasında kullanılan diğer bir kriter ise ekonomik temelli yaklaşımları içermektedir. Şahin (2013); nüfusu belli bir büyüklükte olan ekonomisi tarım dışı etkinlikler üzerine yoğunlaşmış etki alanı dışında yaşayan bireylere de hizmet sağlayan alanları kent olarak tanımlamıştır. Kent Terimleri Sözlüğü'nde; kent; barınma, dinlenme, çalışma gibi farklı ihtiyaçların karşılandığı, tarım dışı etkinliklerin yaygın olduğu kırsal alanlara göre nüfusun fazla olduğu mekânlar olarak tanımlanmıştır (Keleş, 1998). Diğer bir tanımda kentsel alanlar değişim, tüketim ve endüstri merkezlerinin yoğun olduğu alanlar olarak ifade edilmiştir (Tuzcuoğlu, 2003).

1923-1935 yılları arasında Türkiye'de kent gelişimi

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1935 yılına kadar sanayileşmede istenilen ilerlemenin kaydedilememesi nedeniyle Türkiye'de kentleşme hareketleri oldukça sınırlı kalmıştır. Kentlerin nüfusu doğum ve ölüm sayılarına bağlı olarak artış veya azalış göstermiştir. Bu dönemde nüfusu artırıcı politikaların uygulandığı görülmektedir. Bu politikalar sayesinde ülke nüfusu belli bir artış eğilimi göstermiştir

(Yakut, 1979). 1927 yılında Türkiye’de yapılan ilk nüfus sayımında ülkenin toplam nüfusu 13.648.270 olarak kayıtlara geçmiştir. Toplam nüfusun %75.78’i kırsal alanlarda %24.22’si ise kentsel alanlarda ikamet etmekteydi (Sağlam, 2016). 1935 yılında yapılan nüfus sayımında ise toplam nüfusun 16.158.018’e yükseldiği tespit edilmiştir. Ancak İzmir, Diyarbakır, Trabzon gibi büyük vilayetlerde istenilen ölçüde artış sağlanamamıştır (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1937). Nüfus artışının istenilen düzeye getirilememesinin yanında kentsel alanlarda yaşayan bireylerin kent kültürüne tam anlamıyla adapte olamamışlardır. Kır yaşamındaki ekonomik faaliyetleri kentsel alanlara taşımayı tercih eden bireyler hizmet sektörüne de dâhil olamamışlardır. Ayakkabı boyacılığı, bina sorumlusu, işportacılık gibi mesleklerle geçimini sürdürmeyi amaçlayan bireyler çeşitli uyum sorunları yaşamışlardır (Şahin 2013).

1923-1935 arası dönemde, Ankara ili gelişme trendi açısından diğer kentlerden ayrılmaktadır. Merkezi bir kent planlamasının uygulanması ve başkent olması nedeniyle kente olan göç hareketleri %6 oranında artış göstermiştir. Hinterlant bölgesinde sanayileşmenin de gelişmesiyle birlikte Ankara ili göç hareketleri konusunda hedef kent haline gelmiştir. Bu durum kira, arsa ve arazilerin fiyatlarında dengesiz bir yükselişe neden olmuştur. Bu yükseliş idarenin Ankara özelinde bir konut politikası uygulamasını zorunlu kılmıştır. Artan nüfusun konut ihtiyacını karşılamak amacıyla imar planları hazırlanmış bu kapsamda kooperatifçilik yaygınlaşmaya başlamıştır. Cumhuriyet dönemi sonrası modern anlamda kent yönetimi ilk kez Ankara ilinde gerçekleştirilmiştir (İrdem ve Lenger, 2021)

Ankara’daki sosyal ve ekonomik gelişmenin hissedilir boyutlara ulaşmasının ardından diğer Anadolu kentlerine de çeşitli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Bu yatırımların temel amacı, kent ve kasabalardaki fabrika sayısının artırılarak toplumsal yaşam kalitesinin belirli seviyeye getirilmesidir. Bu amaçları gerçekleştirmek için 1925 yılında Kırıkkale’de Topçu Fabrikası, Eskişehir’de Cer Atölyesi, 1927 yılında Bursa’da dokumacılık fabrikası, 1928 yılında Gaziantep’te Mensucat Fabrikası, 1929 yılı Ayancık’ta Kereste Fabrikası, 1934 yılında Isparta’da Gülyağı Fabrikası kurulmuştur (Evsile, 2018).

1930-1935 yılları arasında kent yönetimine ilişkin mevzuatın geliştirilerek yerel yönetim sisteminin kurumsallaşmasına da önem verilmiştir. 1930 yılında, 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu; 1933 yılında ise 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunların yürürlüğe girmesiyle birlikte belediyelerin görev ve yetkileri artırılmıştır. Özellikle imar konusunda tanınan yetkiler ile belediyelerin Osmanlı Dönemi’ne göre idari alanda özerklikleri artırılmıştır. Cumhuriyetin kurulmasının ardından hızlı gelişme ihtiyacı birçok kentte iki merkezli yapıyı ortaya çıkartmıştır. Bu merkezlerden ilki basit üretim araçlarının ve el işçiliğinin kullanıldığı geleneksel üretim yöntemlerine dayalıdır. Dar sokaklı ve asimetrik olarak tasarlanan bu mekânlar han, hamam gibi Osmanlı’da yoğun olarak kullanılan mekânlar yer almaktaydı. İkinci merkez ise, yönetim birimlerinin yer aldığı devlet otoritesinin hissedildiği alanlardır (Niray, 2002).

1923-1935 yılları kentleşme süreci açısından; Ankara ili haricinde kentleşme hızının düşük olduğu, kentten kente göçün yaşandığı ancak belirgin olmadığı, büyük çoğunlukla kentlerin iç dinamikleriyle şekillenen bir dönemi ifade etmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden “*tarihsel araştırma*” kullanılmıştır. Buradaki amaç Kadro Dergisi’nde ilk etapta görünür olmayan kent olgusunu daha geniş bir bakış açısıyla aydınlatmaktır. Literatür taramasının yanı sıra veri toplama aracı olarak çalışmanın amacının bir gerekliliği olarak “*belge incelemesi*” seçilmiştir. Bu kapsamda 1932-1934 yılları arasında çıkarılan 36 sayı Kadro Dergisi incelenmiştir. Araştırmada da “*kent*”, “*şehir*”, “*vilayet*”, “*belediye*” gibi kavramlar üzerinden belgeler incelenmiştir. Çalışmanın ana amacı doğrultusunda çalışma şu sorularla desteklenmiştir. Kadro Dergisi’nde kent olgusu nasıl ele alınmıştır? Kentten beklentiler nelerdir? Kadroculara göre kente yüklenen misyon nedir?

Bulgular ve tartışma

Belirlenen yöntem ile yapılan araştırmada Kadro Dergisi'nde bir sınıflandırma oluşturacak üç başlık olduğu görülmüştür. Bunlar Kadrocuların o günün kentini nasıl okudukları, kente ilişkin olması gerekenler ve kentleşme ile belediyeler üzerinde düşünceleridir.

Kadro Dergisi'nin erken Cumhuriyet dönemi kent okuması

Kadrocuların kır ile kent karşılaştırıldığında daha çok "kır" üzerinde durdukları söylenebilir. Bunda kır nüfusunun ve kırsal alanın kent nüfusu ve kentsel alandan oldukça fazla olması etkilidir. Dergilerdeki yazılarda genellikle kentlerin ekonomik alan başta olmak üzere geri kalmışlığı üzerinde durulmuştur. Kentler köyler ile karşılaştırıldığında mübadele açısından daha ileridedir. Hatta sözleşmeye dayalı olarak gerçekleşen kiralama (icar) sisteminin Kadroculara göre Avrupa'daki mevcut ranttan farkı neredeyse yoktur. Bu büyük oranda köylerdeki toprak sahiplerinin çoğunun kentlerde oturması ve bir kısmının da tüccarlık, esnafılık ve serbest meslek erbabı olarak iş görmeleri ile ilgilidir. Anılan meslek mensupları ödemesini alamadıkları borçların karşılığı olarak toprak sahibi olmuşlardır. Bu nedenle aslında köyde gerçekleşmesi gereken rant, kente kaymıştır. Diğer bir ifadeyle köylerde birikmesi beklenen sermaye kentlerde birikmiştir. Bunun kent açısından birtakım sonuçları olmuştur. Kadroculara göre, diğer ülkelerde kentlerde biriken milli sermaye sanayi, ticaret veya başka iş sahalarına kayarken Türkiye'de ise köy ve kent arasındaki kâr döngüsüne girmektedir. Köylerde üretilen kıymetler kentlere gelmekte ve tekrar kârlı bir şekilde köylere dönmektedir. Kadrocular bunu iktisadi bir hastalık olarak görmekteyler (Tökin, 1932a). Çünkü kent ve kentlere komşu köyler dışındaki alanlarda mübadele ilişkisi zayıflamakta ve üretim yalnızca mahalli ihtiyaçlarla sınırlı kalmaktadır (Tökin, 1932b). Kentlerin dışındaki alanlarda yaşayanların pazarla alakası neredeyse yok denecek kadar azdır. Köy üretimi ancak kendini karşılamaktadır. Hatta kentlerdeki memurların dışında kalan kimseler dahi çoğu gıda ve bazı giyecek eşyalarını kendileri hazırlamaktadır (Tökin, 1932c: 26). Bunun diğer bir anlamı kentlerden uzaklaşıldıkça ziraatın ticari karakterini kaybetmesidir. Diğer taraftan Kadroculara göre, üzüm ve tütün gibi ürünler, ticari ve zirai anlamda gelişmiş bir tekniğe ya da teknolojiye sahip değildir. Bu nedenle kentlerde görülen toplumsal farklılaşma, tekniğin hâkim olduğu ülkelerdeki bir sınıf farklılığı değildir (Tökin, 1932d).

Kadroculara göre, o günün Türkiye'si geniş fakat dar mübadeleli ve teknik anlamda geride kalmış bir köy memleketidir. Bu nedenle toprak işleri iktisadi üretim faaliyetlerini kendi içinde toplamakta ve ziraat dışında bir üretim faaliyeti düşünülmemektedir. Köylü aileler, yalnızca ziraatın ekicilik, bağ ve bahçecilik, hayvancılık gibi bütün aşamalarını değil ayrıca sanayinin bütün aşamalarını da kendi bünyesinde yaşatmaktadır. Örneğin; gelişmiş bir ülkede zirai, gıda, giyim, inşa ve tamir gibi birbirinden ayrılmış iş kolları Türkiye'de köylü ailelerinin ihtiyacı nispetinde yürütülmektedir. Böylece ziraat hem yetiştiren, hem işleyen hem de sanat şubesi halinde işlemektedir. Bu durum pazar işlerinin bütün ülkede önemli bir unsur olmasının ve mübadelenin yayılmasının önündeki engel olarak görülmüştür. Kadrocular buradan hareketle köylerle birlikte kentlerde toplumsal iş bölümünü zorunlu görmüşlerdir. Kentlerde üretim alanının erken dönemde ziraat ve sanayi arasında kalmasını ve akabinde ziraatın ve sanayinin kendi içinde şubelere dönüşmemesini önemli bir iktisadi problem olarak görmüşlerdir (Aydemir, 1932a) ve toprağın gerçek manada sermaye haline gelmediğini, en önemli kentlerde dahi egemen üretim biçiminin makine yerine el emeğine dayandığını belirtmişlerdir (Aydemir, 1934a).

Kadrocuların kentlerle ilgili olarak önemle üzerinde durdukları ve sanayi ile ilişkilendirdikleri diğer bir konu elektrik santrallerinin azlığıdır. Yazman (1933a), o tarihlerde elektrik santrallerine sahip kentlerin nüfusunun ancak 2 milyon kadar olduğunu ve bunun toplam nüfus içindeki payının ise %14'e tekabül ettiğini belirtmiştir. Ancak kentlerde her bireye elektriğe ulaşmadığı ve hane sayısının 75 bin olduğu düşünüldüğünde bu sayı daha fazla düşmektedir. Yazman'a göre yaklaşık olarak 1930'da nüfusun %2,7'si (375.000 kişi) elektrikten istifade edebilmektedir. Aboneliklerin %70'i İstanbul, %6'sı İzmir, %5,5'i Ankara ve %3,5'i Adana'da bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Anadolu kentlerinin sadece %16'sında abonelik vardır. Toplam 97 santralden 13'ü buhar, 13'ü su, 68'i motor kuvveti ile ve 3'ü de odun gazıyla çalışmaktadır. Yazman (1933b), elektrik üretiminin 1930'a kadar arttığını ancak akabinde durduğunu ve mevcut elektrik üretiminin oldukça yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bazı kentlerde her ne kadar santral bulunsun da asıl amacın evlerin aydınlanması olmaması gerektiğini belirtmiştir. Elektrik enerjisinin iktisadi sahada sanayiye yükseltecek bir unsur olacağını savunan Yazman, elektrik üretiminin

arttırılması ve fiyatının düşürülmesi ile tüketimin fazlaştırılması gerektiğini belirtmiş ve özellikle Adana, Mersin ve Tarsus kentleri üzerinden elektrikleşmeyi anlattığı bu konu için bunun için bir proje önermiştir (Yazman, 1933c).

Kadro Dergisi'nin erken Cumhuriyet dönemi kent tasavvuru

Kentlerin birçok açıdan geri olduğunu belirten Kadrocular, yazılarında doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kentleri olmasını düşündükleri yerde tasavvur etmişlerdir. Öncelikle üzerinde durdukları konu siyasi inkılapların bir tamamlayıcı olarak gördükleri iktisadi gelişimdir. Siyasi alandaki inkılaplarla ilgili olarak Kadrocular dergiyi çıkarma amaçlarına uygun olacak şekilde inkılap anlayışının derinleşmesi ve köylerle birlikte kent halkı tarafından içselleştirilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Kadro,1932). Bunun için birtakım yollar öneren Kadroculara göre, kentlerde okuma yazma bilen gençlerin tatil aylarında köylerde yaşayanlara okuma yazma öğretmek gibi bir zorunluluğu olmalıdır. Çünkü Kadroculara göre köylerle birlikte kentlerde de okuma yazma oranı zannedildiğinin aksine oldukça düşüktür. Hatta köy ile kent arasında bir kanal açacak bu görevi liyakatli bir şekilde yerine getirenlerin ödüllendirilebileceğini düşünmektedirler. Başta harf inkılabı olmak üzere inkılapların anlaşılması için programlı bir şekilde müsamereler, konferanslar, oyunlar, spor ve sinema gibi etkinlikler aracılığı ile halk bilinçlendirilmelidir (Tör, 1934a).

Kadrocular ülkenin siyaseten olduğu kadar iktisadi açıdan da gerekli adımları atmak zorunda olduğunu ve kent ile ilgili olarak ileri bir iktisadi yapıya kavuşmayı elzem görmektedirler. İlk etapta cari mübadele yönteminin ve geri tekniğin bir sonucu olan gerilemenin önüne geçilmelidir. Kadroculara göre, milli bir pazarın kurulması, toplumsal iş bölümünün tesisiyle mümkün olabilir (Aydemir, 1932a). Türkiye kentlerinin kısa sürede Türk pazarı ve metropol sanayisi arasında bir geçiş ve dağıtım yer olmaktan kurtulması gerekmektedir. Bu, köylerde yeni toprak işleme sisteminin kurulması ve kentlerde yeni sanayi teknikleriyle teşkilatlanmış bir yapı ile mümkün olacaktır (Aydemir, 1932b). Kadrocular istiladan yeni kurtulan ve Ankara gibi bir kent kurma teşebbüsünde bulunan Türkiye'nin Moskova ve Roma gibi "akıl durdurucu" sonuçlar elde edememesini iki önemli nedene bağlamıştır. Bunların ilki plansızlık ve sistemli bir şekilde çalışmamaktır. Kadrocular bir taraftan Türk inkılapçıların ekonomik meselelerde acemi olarak görmekte, diğer taraftan ekonomik meseleleri bilenleri de inkılapçılık fikrinden uzak görmektedirler. Bu nedenle planlı ve sistemli bir inşa devresine girilememiştir. İkinci olarak, ülkenin tamamı için geçerli olan verim kabiliyeti noktasındaki durgunluktur. Bu durumda belirli bir çalışma sisteminin kurulması ve teknik üzerine yapılacak bir üretim ve inşa planı ile aşılabılır. Böylece verim kabiliyeti arttırılabilir (Karaosmanoğlu, 1933). Tüm bu önerilerin sonucunda Kadrocular, kentleri sınıf çatışmasının değil fabrikalarda dumanların yükseldiği mekanlar olarak tasavvur etmektedirler (Kadro, 1933).

Kadro Dergisi'nde şehircilik ve belediyeçilik

Kent ve belediye konusu Kadro Dergisi'nde önemle üzerinde durulan konular arasındadır. Özellikle kentleşme üzerinde ciddi eleştiriler yapılmıştır. İstanbul üzerinden son yıllarda gerçekleşen kentleşme faaliyetlerinin kenti güzelleştirmek bir yana çirkinleştirdiğini ifade etmişlerdir. Tör'e göre harcanan emek ve para kıymetinde bir kentleşme söz konusu değildir. Tör, inşa edilen binaların neredeyse tamamının ehil olmayan usta ve kalfalarca yapıldığını belirtmiştir. Ayrıca İstanbul için nazım fikrinin yani bir planın olmamasını bu durumun önemli bir nedeni olarak görmüştür. Binalarda özel teşebbüs düşüncesinin hakim olduğu ve inşa edilen yapının kentin içindeki konumunun dikkate alınmadığı ifade edilmiştir. Diğer bir ifade ile kent dokusu ile yapı arasındaki uygunluk gözardı edilmiştir. Kadroculara göre kent binaları, yolları, meydanları ve parkları ile anlamlı ve maksatlı bir ahengi gerektirmektedir. Çarpık olarak değerlendirilebilecek o günün kentleşmesi, plansızlık ile birlikte her bina yapanın arsa içinde istediği gibi davranmasından kaynaklanmaktadır. Belediyenin buradaki tek yetkisi ise arsa sınırının tespitidir. Cihangir, Taksim, Maşka gibi yerlerdeki ferdiyetçi anlayışın bir sonucu olarak anılan kentler Tör'e göre bir "çirkinlik müzesine" dönüşmüştür. Ankara'da her ne kadar bir plan söz konusu olsa da orada da ferdiyetçi anlayış olduğundan güzel bir binanın yanında çirkin bir binaya rastlamak mümkündür. Plan, Ankara'nın kentleşme politikasının genel çerçevesini belirleyebilmiştir ancak çirkin binaların çoğalmasının önüne geçmeye engel olamamıştır. Kadroculara göre önemli kentler arasında olan İstanbul ve Ankara'da özel teşebbüsün kentlere vermiş olduğu zarar diğer kentlerde daha fazla olmaktadır. Kadrocular binanın içini mahrem alan olarak, dışını ise kente ait olduğunu

değerlendirmektedirler. Bu nedenle Kadroculara göre mevcut kentleşme anlayışı yanlıştır ve bu anlayıştan vazgeçmelidir. Bunun için Tör'ün üç temel önerisi bulunmaktadır: (i) büyük belediyelerde diplomalı mimarlardan oluşan bir plan heyeti kurulmalıdır. (ii) planı diplomalı bir mimar tarafından yapılmayan hiçbir binanın inşaatına müsaade edilmemelidir ve (iii) her plan plan heyetinin tasdikinden geçtikten sonra uygulamaya konulmalıdır (Tör, 1933).

Kadrocular, belediyecilikte uygulanan liberal yaklaşımın kendilerince benimsedikleri modern belediyecilik açısından sorunlu görmektedirler. Osmanlı döneminden itibaren uygulanan kent işletmelerinin (elektrik, hava gazı, su, taşıma, rihtim, telefon) çoğunlukla yabancı sermayenin oluşturduğu imtiyazlı şirketlere ihale edilmesi uygulamasının zararlı olduğunu savunmaktadırlar. Kadroculara göre belediye işletmelerinin belediyelerin mülkiyetinde ve yönetiminde olması gerekir. Hatta Kadroculara göre, bir belediye sebze, meyve ve balık ticareti dahi yapabilir (Tör, 1934c). Onlara göre imtiyazlı şirketlere verilmiş olan teşebbüslerin devletleştirilmesi meselesi belediyeciliğin ilk adımı olmalıdır. Kadrocular, bir kentin suyunun, aydınlanmasının, ulaşım işlerinin ve telefonunun yabancı ve özel girişime terk edilmesini, çocuklarının bakımı ve terbiyesini, beslemelere bırakan annelere benzetmektedirler. İktisat politikasını devletçi temelde benimsemeyen ülkelerde dahi anılan işletmelerin belediyeler eliyle yerine getirildiğini belirten Kadrocular, belediye işletmelerinin yabancı ve özel teşebbüs eliyle yürütülmesinin adeta bir zorunluluk olarak gösterildiğini ifade etmektedirler. Oysa Kadroculara göre, işletmelerin belediyelerin bünyesine katılmasının işlerin işleyişi ve belediyelerin zarar edeceği düşüncesi ile ilgisi bulunmamaktadır. Buna ilişkin Devlet Demiryolları İdaresi'ni örnek olarak göstermektedirler. Kadroculara göre, demiryolu idaresi yabancıların elinde bulunan idarelerden daha ileri ve daha rasyonel çalışmaktadır. Yine devlet elinde bulunan Ankara'daki telefon işleri, İstanbul'unkinden daha iyi ve düzgün işletilmektedir. İstanbul'da bulunan Terkos suyunun belediyeye geçmesiyle halkın şikayetleri azalmış, su işleri için olumlu adımlar atılmıştır. Bu örnekler üzerinden Kadrocular diğer işletmelerin de devlet eliyle yürütülmesi durumunda en az o günkü kadar verim alabileceklerini iddia etmişlerdir (Tör, 1934b).

Kadrocular işletmelerin belediyelerin yönetimi altına alınmasının hem halkın faydasına olacağını hem de kent açısından milli sermayenin gelişmesine yarayacağını düşünmektedirler. İstanbul gibi büyük bir kent belediyesinde bütçenin darlığı yüzünden birçok kentsel ihtiyacın ihmal edildiğini belirten Kadrocular, imtiyazlı şirketlerin ise her yıl kârlarını arttırdıklarını belirtmektedirler. Şirketler sermayelerini amorti etmek, yeni sermaye yatırımlarından kaçınmak, fiyatları yüksek tutmak, gerçek kârlarını gizlemek gibi durumlar içine girmektedirler. Kent halkının alım gücüne uygun bir fiyat politikası bu şirketler nedeniyle izlenememektedir. Ayrıca şirketler genellikle kârlarını ülke dışına aktarmaktadır. Oysa devlet eliyle yürütülen faaliyetlerde yatırım yapma ve ilgili diğer hizmetlere sermaye aktarımı söz konusudur. Bu hizmetlerin belediyeler tarafından yapılması durumunda fiyatlarda düşme yaşanacak ve kent ekonomisi milli temelde gelişecektir. Kadroculara göre belediyelerin öncelikli amacı kâr olmamalıdır ancak kent işletmelerinin iyi ve "iktisadi" bir yönetim altında kâr bırakan müesseselere dönüşmesi sanıldığı kadar zor değildir. Bunun için belediyelerin daha fazla modernleşmesi ve rasyonelleşmesi gerekmektedir. Yabancı şirketlerin tasfiyesi, milli sermayenin gelişmesi, ödeme dengesinin korunması, kent ihtiyaçlarının halkçı bir şekilde düzenlenmesi, belediyelere yeni gelir kalemlerinin kazandırılması ve nihayetinde modern bir belediye siyaseti için kent işletmelerinin belediyeleştirilmesi gerekmektedir (Tör, 1934b). Kadrocular bürokratik belediye yerine işçi ya da halkçı olarak niteledikleri bir belediye anlayışını savunmakta (Tör, 1934c) ve sonuç itibarıyla kent ve belediye politikasında devletçiliği savunmaktadırlar (Aydemir, 1934b).

Sonuç ve öneriler

1932-1934 yılları arasında yayımlanan Kadro, Türk siyasal ve fikir hayatında önemli bir yer tutan ve akademik anlamda birçok açıdan ele alınmış bir dergidir. Edebiyat, entelektüel, planlama, devletçilik gibi çeşitli konular üzerinden anlaşılmalı çalışılan Kadrocuların neredeyse ele almış olduğu her konuda belirli bir bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Kurucularının Marksist gelenekten gelmesi nedeniyle metinlerde; sınıf, kapitalizm, iş bölümü gibi kavramlara sıklıkla rastlanılmaktadır. Sosyalizm ve kapitalizmin dışında üçüncü bir yol arayışında olan ve yeni kurulan cumhuriyetin kalkınma ideolojisini bu teori üzerine kurmaya çalışan kadrocuların Rus ihtilalinden etkilendikleri ve devletçilik ile planlama kavramlarını neredeyse ele almış oldukları birçok olguya uyarladıkları görülmektedir.

Bu çalışmanın konusu olan kent olgusu Kadrocuların yazılarında çoğu zaman dolaylı bir şekilde ve genellikle kır/köy bağlamı ile ele alınmıştır. 36 adet derginin taranması ile kent konusunun üç kısımda incelenmesinin uygun olduğu görülmüştür. İlk olarak, Kadrocular yazılarında mevcut kentlerin durumunu tahlil etmişlerdir. Buna göre 1930'lu yılların kentleri okuma yazma, ileri teknik, elektriğin hane ve sanayide kullanımı gibi birçok açıdan oldukça geridedir. Kentlerin ileri oldukları tek yer kentlerde gelişen ranttır. Ancak bu rant köyden kente ve kentten köye bir seyir izlediği için milli ekonomiye istenilen katkıyı sunamamaktadır. Oysa diğer ülkelerde bu durum sanayinin, ticaretin ve başka iş sahalarının gelişmesini sağlamaktadır. İkinci olarak, Kadrocular bu sorunların nasıl aşılacağı üzerinde durmuşlardır. Buna göre, mevcut mübadele yönteminin değişmesi ve geri tekniğin yerini makineleşmenin alması gerekmektedir. Ayrıca kırlarda yeni toprak işleme sistemlerinin kentlerde ise yeni sanayi tekniklerinin kullanılmasını önermişlerdir. Tüm bunların gerçekleşmesini ise planlamaya dayandırmışlardır. Son olarak Kadrocular kent ve belediyecilik konusu üzerinde durmuşlardır. Kadroculara göre, kişilerin özel mülkiyetinde dilediği tarzda yapılaşmaya gitmesi çarpık kentleşmeye neden olmaktadır. Kenti tüm unsurlarıyla (yol, meydan, bina vb.) bir bütün olarak ele alan Kadroculara göre kentlerin belirli bir uyum içinde gelişmesi gerekmektedir. Bu nedenle dış yapıları kente ait olan tüm yapılar belirli bir nizam planı içinde inşa edilmelidir. Kadroculara göre planlama kent için kaçınılmazdır ve inşaat alanında mimarların denetimi esas olmalıdır. Belediyeler yalnızca arsa sınırlarının belirlenmesi değil yapılacak inşaatların biçiminde de söz hakkına sahip olmalıdırlar. Kadroculara göre, devletin hakim olmadığı neredeyse her alanda iktisadi anlamda bir gerileme ya da ilerleyememe durumu söz konusudur ve belediyeler bunlardan biridir. Belediyelere yerel hizmetlerin sunumunda aktif bir rol biçen Kadrocular, birçok kamusal hizmetin (elektrik, telefon, su, taşıma) belediyeler tarafından yerine getirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Aksi halde yabancı sermaye elinde olan bu hizmetlerden hem az kişi yararlanacaktır hem de bu hizmetler neticesinde elde edilen kâr dışarı akacaktır. Bu durumun önüne geçmek için ve kentsel kamusal hizmetleri daha ucuza sunmak ve daha yaygın bir hale getirmek için işletmelerin belediyelere ait olması gerektiğini savunmuşlardır ve bunlar için belediyelerin daha fazla iktisadi olmasını, modernleşmesini ve rasyonelleşmesini önermişlerdir.

Sonuç olarak, kadrocuların kent okumasında, kente ve kentleşmeye ait bakış açıları iktisadi devletçiliğin hakim olduğu görülmektedir. Kadrocuların kenti ele alış biçiminin, kent planlaması fikrinin ve kentleşmeye ilişkin önerilerinin geçerliliğini koruduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Aydemir, Ş. S. (1932a). İçpazar ve iktisatta (bütün)lük. *Kadro*, (10), 7-12.
- Aydemir, Ş. S. (1932b). Tabiata tehakküm. *Kadro*, (3), 19-24.
- Aydemir, Ş. S. (1934a). İş kanunu yeni cemiyetin temel kanunlarından biridir. *Kadro*, (30), 5-15.
- Aydemir, Ş. S. (1934b). Programlı devletçilik. *Kadro*, (34), 5-13.
- Aydemir, Ş. S. (1978). *Suyu arayan adam*. Remzi Kitabevi.
- Baran, T. (1993). 1923-1938 yılları arasında İzmir'in imarı, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 283-294.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1937). Genel nüfus sayımı. 18.08.2023 tarihinde <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0015557.pdf> adresinden erişildi.
- Batty, M. (2022). Mumford's recurring challenge: What is a city? *EPB: Urban Analytics and City Science*, 49(2), 387-390.
- Boochin, M. (1999). *Kentsiz kentleşme*. Ayrıntı Kitabevi.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar*. İletişim Yayınları.
- Bozkurt, V. (2018). Cemaatler: Kavramsal, kuramsal temeller ve Türkiye. *USE 2. Uluslararası Sosyoloji ve Ekonomi Kongresi Tebliğler Kitabı*. 436-449.
- Demirci, F. (2006). Kadro hareketi ve kadrocular. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 35-54.
- Demirkanoğlu, Y. (2018). Sovyet ihtilalinin Türk düşün yapısına etkisi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 557-570.
- Erat, V. (2018). Kadro Dergisi'nde planlama anlayışı. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 51-59.

- EU. (2019). Urban data platform plus. 19.08.2023 tarihinde <https://urban.jrc.ec.europa.eu/thefutureofcities/what-is-a-city#the-chapter> adresinden erişildi.
- European Community Statistical Office, (t.y). 18.08.2023 tarihinde Degree of urbanisation. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/degree-of-urbanisation/background> adresinden erişildi.
- Evsile, M. (2018). Cumhuriyet döneminde sanayileşme faaliyetleri (1923-1950). *History Studies*, 10(8), 109-119.
- Gökdu, A., ve Yaman, M. (2020). Yerel yönetimlerde kent planlaması anlayışının dönüşüm evrelerine bir örnek: Kütahya kenti (1923-1960). *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 29(1), 35-65.
- Güngör, E. (1990). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*. Ötüken Neşriyat.
- Halifeoğlu, M., ve Kuzgun, M. (2016). Kadro Hareketinin organik aydın yaratma 'ülküsü'. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(4), 65-84.
- Harris, G. S. (2002). *The communists and the Kadro Movement shaping ideology in Atatürk's Turkey*. The Isis Press.
- Işık, M., ve Eşitti, Ş. (2014). Kadro Dergisinde üçüncü yol söylemi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 265-294.
- İrdem, İ., ve Lenger, A. (2021). 1923-1950 arası dönemde Ankara kentleşmesi ve sorunları. *Akademik Bakış*, 14(28), 331-357.
- Kadro Dergisi. (1932). Kadro. *Kadro*, (1), 2-5.
- Kadro Dergisi. (1933). Türk inkılabında Gazi ve bizim inanımız. *Kadro*, (24), 3-4.
- Kamu Yönetimi Derneği. (2023). TÜİK kır-kent tanımını güncelledi. 11.08.2023 tarihinde <https://kamuyonetimi.org.tr/tuik-kir-kent-tanimini-guncelledi/> adresinden erişildi.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1933). Ankara Roma Moskova. *Kadro*, (13), 29-31.
- Karlı, İ. (2015). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde Kadro Dergisi'nin ideolojik tasarımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 139-160.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. İmge Kitabevi.
- Keleş, R., ve Mengi, A. (2017). *Kent hukuku*. İmge Kitabevi.
- Koçak Turhanoğlu, F. A. (2019). Türkiye'nin kentleşme deneyimi:1923-2000. F. Güneş içinde, *Kent Sosyolojisi* (s. 215-242), Anadolu Üniversitesi.
- Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve göç*. Hikmetevi Yayınları.
- Lefebvre, H. (2017). *Kentsel devrim*. Sel Yayıncılık.
- Memiş, S., ve Belir, Ö. (2023). Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinin mimarlığa etkileri: İzmit halkevi. *Design and Planning Research*, 7(1), 43-50.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç içinde kentleşme olgusu. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 1-27.
- Sağlam, M. A. (2020). Kadro Dergisinin/Hareketinin kırsala bakışı. *Tarih Okulu Dergisi*, 13(48), 3450-3477.
- Sağlam, S. (2016). 1923-1950 yılları arasında Türkiye'de kent ve kentleşme Olgusu. *Sosyoloji Konferansları*, 532, 257-274.
- Sjoberg, G. (1960). *The preindustrial city past and present*. The Free Press.
- Sunar, L. (2004). Kadro Dergisi/Hareketi ve etkileri:Türk devlet ideolojisi ve sol Kemalizmin oluflumu bağlamında bir analiz. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(1), 511-526.
- Şahin, Y. (2013). *Kentleşme politikası*. Ekin Basım Yayın.
- Şenyapılı, T. (2004). *Barakadan gecekonduya Ankara'da kentsel mekanın dönüşümü 1923-1960*. İletişim Yayınları.
- Tekeli, İ. (1982). *Türkiye'de kentleşme yazıları*. Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ. (1997). *Türkiye'de kent tarihi yazıcılığı üzerine düşünceler*. 08.08.2023 tarihinde tarihinde [https://www.academia.edu/30475513/T%C3%BCrkiyede_Kent_Tarihi_Yaz%C4%B1c%C4%B1l%C4%B1%C4%B1_%C3%9Czerine_D%C3%BC%C5%9F%C3%BCnceler](https://www.academia.edu/30475513/T%C3%BCrkiyede_Kent_Tarihi_Yaz%C4%B1c%C4%B1l%C4%B1%C4%B1%C4%B1_%C3%9Czerine_D%C3%BC%C5%9F%C3%BCnceler) adresinden erişildi.
- Tekeli, İ. (2005). Kent tarihi yazımı konusunda yeni bir paradigma önerisi. T. Şenyapılı içinde, *Cumhuriyet Ankarası*. ODTÜ Yayıncılık.
- Tekeli, İ., ve İlkin, S. (1984). Türkiye'de bir aydın hareketi: Kadro. *Toplum ve Bilim*, (24), 35-97.
- The United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat), *What is a city?* 18.08.2023 tarihinde https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/06/city_definition_what_is_a_city.pdf adresinden erişildi.

- Tökin, İ. H. (1932a). Türkiye köy iktisadiyatında toprak rantı. *Kadro*, (4), 10-14.
- Tökin, İ. H. (1932b). Türkiye köy iktisadiyatında borçlanma şekilleri. *Kadro*, (3), 25-34.
- Tökin, İ. H. (1932c). Şark vilayetlerinde derebeylik. *Kadro*, (11), 22-29.
- Tökin, İ. H. (1932d). Köy iktisadiyatında teknik inkılap. *Kadro*, (2), 15-21.
- Tör, V. N. (1933). Şehirlerimizin güzelliğini zevksiz ev sahiplerinin tecavüzünden kurtarmalıyız! *Kadro*, (20), 47-48.
- Tör, V. N. (1934a). Ümmilikle mücadele için köy kampları. *Kadro*, (1), 42-43.
- Tör, V. N. (1934b). Belediyeleştirme. *Kadro*, 28, 14-18.
- Tör, V. N. (1934c). Demiryolu tarife siyasetimizde inkılap. *Kadro*, (32), 12-16.
- Turut, H., ve ÖZGÜR, M. (2018). Klasik kent kuramlarından eleştirel kent kuramlarına geçiş bağlamında kentleri yeniden okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 1-19.
- Tuzcuoğlu, F. (2003). *Metropoliten yönetim*. Sakarya Kitabevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Kent-Kır nüfus istatistikleri*. (2022). 17.08.2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755vedil=1> adresinden erişildi.
- Türkmenoğlu Köse, D. (2019). Kadro Dergisi ve devletçi ekonomi anlayışlarına bakış. 4. *InTraders Uluslararası Ticaret Kongresi* (s. 55-59).
- Uslu, A. (2012). Kadro Dergisi: Dil ve edebiyat anlayışı. *Turkish Studies*, 7(2), 1103-1114.
- Varlı, A. (2012). Kadro Dergisi üzerinden bir deneme: "Milli iktisat'tan devletçiliğe". *Öneri*, 10(37), 167-174.
- Weber, M. (2000). *Şehir: Modern kentin oluşumu*. Bakış Yayınları.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1-24.
- Yakut, S. (1979). *Türkiye'de Kentleşme*. Kültür Bakanlığı Yayınları .
- Yazman, M. Ş. (1933a). Elektrikli Türkiye. *Kadro*, (13), 35-41.
- Yazman, M. Ş. (1933b). Elektrikli Türkiye II. *Kadro*, (14), 45-50.
- Yazman, M. Ş. (1933c). Elektrikli Türkiye III. *Kadro*, (15), 40-46.

Etik kurul onayı

Cumhuriyet döneminde kent olgusunun Kadro Dergisi üzerinden incelenmesi sebebi ile bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.